

שגגה אליבא דרבנן, מכל מקום בשבועה, שאין בה כרת, על כרחך בעינן שישגוג בלאו.

ואין לומר שמונבו מודה בשבועה שאי ידיעת עונש הקרבן לא הוי שגגה, דמאי שנא משבת?

ומקשינן: פשיטא דרבי יוחנן מודה!?

שהרי כי קאמר רבי יוחנן שיתכן חיוב קרבן אפילו במזיד הוא רק היכא דאיכא כרת. שמחמת אי ידיעת עונש הכרת הוא נחשב לשוגג. אבל היכא דליכא כרת לא קאמר שיתכן קרבן אפילו במזיד באיסור. ואם כן, על כרחך ששגגתו היא בלאו שהרי שגגת קרבן לא הוי שגגה בשום מקום אליבא דרבנן].

ומתרצינן: פלקא דעתך אמינא שרבי יוחנן יאמר גם בשבועה, שאעפ"י שהזיד בלאו הוי שגגה. ואם תשאל א"כ במה הוא שוגג? תשובתך: הייתי אומר שיש צד להיפך, שבשבועה יודו רבנן למונבו ששגגת קרבן הוי שגגה. דהואיל והידוש הוא שחייבין קרבן חטאת על שבועת ביטוי, דבכל התורה כולה לא אשכחן עבירת לאו דמייתי עליה קרבן, אלא רק בעבירה שעונשה במזיד הוא כרת. ואילו הכא בשבועה מייתי חטאת על עבירת לאו גרידא.

הילכך, הוה אמינא כי חידשה התורה שאפילו אם שגג באי ידיעת עונש הקרבן [למרות שידע מעבירת הלאו] ייחשב כאן לשוגג, ולכן קרבן נמי ליחייב.

ואם כן, על כרחך בעינן שישגוג בלאו.

במסכת שבועות [כו א] למדים מדכתיב "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" שאינו עובר על איסור שבועת שקר בשוגג אלא אם כן היה "אדם" בשעת שבועה. דהיינו, שהיתה דעתו מיושבת עליו, ולא שהיה אנוס. וכגון: אם בשעה שנשבע שאכלתי או שלא אכלתי טעה, וסבר שכך היה באמת, אינו חייב קרבן על שבועתו.

מיתיבי לאביי מהא דתניא:

איזהו שגגת שבועת ביטוי לשעבר? שהרי תמיד הוא אנוס, כיון שחושב בשעת השבועה שהוא נשבע באמת.

[בשלמא שבועה להבא, כגון נשבע שאוכל בעתיד או שלא אוכל, משכחת לה שוגג, כאשר בשעת השבועה היתה דעתו מיושבת, ולאחר מכן שכח שנשבע, ולכן עבר על שבועתו].

שאם אמר בשעה שנשבע שבועת שקר על מה שאירע או לא אירע: יודע אני ששבועה זו אסורה, אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן או לא — חייב קרבן [אבל אם אינו יודע כלל שאסור לישבע לשקר, אין לך אונס גדול מזה].

הרי שרבנן מודו למונבו בשבועה, ששגגת קרבן לבד היא המחייבת קרבן. וקשיא לאביי דאמר הכל מודים [רבי יוחנן] בקרבן שבועה שאינו חייב עד שישגוג בלאו שבה.

ומתרצינן לאביי: הא, ברייתא זו, מני — מונבו היא.

ב-ט-ב קמשמע לך אביי דגם בשבועת ביטוי נחלקו רבנן על מונבו, ושגגת קרבן לא הוי שגגה.

אבל לרבנן, לא יתכן, אליבא דאביי, שיתחייב על שגגת שבועת ביטוי לשעבר.

כיון שבין אם הוא סבור שאומר אמת, ובין אם הוא סבור שאין איסור בשבועת שקר הרי הוא פטור מדין "האדם" בשבועה.

ולפיו יתכן הקרבן על שבועה רק בשבועה בלהבא, שידע בשעת השבועה ולאחר מכן נתעלמה ממנו השבועה או האיסור לעבור על השבועה. וכדעת רבי ישמעאל במסכת שבועות.⁽¹⁾

לישנא אחרینא: מני ברייתא זו? אילימא מונבז. מאי קמשמע לן פשיטא שהוא סובר כן?!

דהשתא, בכל התורה, דלאו חידוש הוא עצם הקרבן בחייבי כריתות, **אמר מונבז דשגגת קרבן שמה שגגה. הכא, בשבועה, דחידוש הוא שמביאין קרבן על איסור לאו** — **לא כל שכן דשגגת קרבן שמה שגגה.**⁽²⁾

אלא לאו, רבנן היא. וקמשמע לן דמודו בשבועה דשגגת קרבן הוי שגגה, **ותיובתא דאביי.**

ומסקינן: **תיובתא!**

אדם זר, שאינו כהן, האוכל תרומה:

אם אכלה בשוגג, חייב לשלם לכהן את הקרן בתוספת חומש.

ואם אכלה במזיד חייב מיתה בידי שמים, וחייב לשלם לכהן את הקרן, אך אינו משלם חומש. כי החומש בא לכפרה והאוכל במזיד כפרתו היא רק במיתה בידי שמים.

ואמר אביי: הכל מודים בזר האוכל בשגגה תרומה — שאין חייבין עליה חומש עד שישגוג בלאו שבה.

[ומבאר רש"י]: שסבור שהיא חולין ולכן אין בה איסור.⁽³⁾

והוינן בהא דאמר אביי: **הכל מודים בתשלומי חומש באכילת תרומה שאינו חייב אלא בשגגת הלאו.**

מאן הוא דמודה? על כרחך **רבי יוחנן** הוא. שמודה רבי יוחנן באכילת תרומה כי רק

פשיטא, הא איצטריך לאשמעינן שבועת ביטוי שונה משאר שגגות, שבהם בין שגגת לאו וכתר בין שגגת קרבן הוי שגגה, ואילו בשבועת ביטוי שגגת לאו לא הוי שגגה, דהוי אנוס. ותוס' מיישבים הגירסא.

3. הוא הדין כשידע שהיא תרומה ושגג באיסור אכילתה. אלא נקט כן אגב הא דלעיל דאביי בשבועת ביטוי [עיין דף ע"א הערה 5], כדי שיהיו דברי אביי דומין להדדי. מהר"ם. ועיין חידושי הר"ן.

1. תוס' הקשו על זה: הרי בר פלוגתא דמונבז הוא רבי עקיבא, והוא סבר שחייב גם על לשעבר בשבועת ביטוי.

ולכן מפרשים התוס', דלרבנן נמי שייך שגגה בלשעבר, כגון ששגג בלאו וסבר שיש בה רק איסור עשה. ולא הוי אנוס כיון שידוע שהיא אסורה. וקאמרה הגמרא דהברייתא דלא נקטה באופן זה משום דאתיא כמונבז.

2. רש"י לא גורס את הלישנא אחריןא, משום שהיה קשה לו, מאי מקשה הגמרא דאי מונבז

שגגה בלאו הוי שגגה בתרומה, אעפ"י שלדעתו, בשבת יתכן שגגה גם בהזיד בלאו.

ומקשינן: פשיטא?! שהרי כי קאמר רבי יוחנן דשגגת כרת הוי שגגה היכא דאיכא כרת, אבל היכא דליכא כרת לא. ובעל כרחך צריך שישגוג בלאו.

ומתרצינן: מהו דתימא כי מיתה בידי שמים, שהיא העונש למי שאוכל תרומה במזיד — במקום כרת של שאר עבירות שבתורה עומדת. וכי שגג בכך שלא ידע שהאוכל תרומה במזיד דינו במיתה — נמי ליחייב חומש, כמו בשגגת כרת בשאר עבירות.

קמשמע לן אביי ששגגה בעונש מיתה בידי שמים אינה כשגגה בעונש כרת. ולכן בעינן שישגוג בלאו שבה.

רבא אמר: מיתה במזיד בתרומה — במקום כרת עומדת. וחומש באכילת תרומה בשוגג — במקום קרבן קאי.⁽⁴⁾

הילכך לרבי יוחנן, אם שגג בתרומה בעונש המיתה הרי אעפ"י שהזיד בלאו הוי שוגג, וחייב חומש.

אמר רב הונא: היה מחלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת. מונה ששה ימים מאותו היום ששם אל לבו ששכח אימתי שבת, ומשמר שבת יום אחד. דהיינו את היום השביעי למינו.

ודין זה תקנת חכמים הוא כדי שיזכור את יום השבת.

חייא בר רב אמר: משמר יום אחד. דהיינו את יום המחרת לאחר ששם אל לבו [ואותו היום ששם אל לבו אינו משמר כי שמא כבר עשה בו מלאכה לפני כן ונמצא שלא שבת בו]. ומונה לאחר מכן ששה ימי חול, וכיום השביעי שובת.

ומבארין: במאי קמיפלגי?

מר, רב הונא סבר: מונה כברייתו של עולם, שימי החול היו תחלה.

ומר, חייא בר רב, אמר: כאדם הראשון, שנברא בערב שבת והיום הראשון למינו היה שבת.

מיתיבי לחייא בר רב מהא דתניא:

היה מחלך בדרך ואינו יודע אימתי שבת — משמר יום אחד לששה.

ומדייקין: מאי לאו, הכי קאמר: מונה ששה, ומשמר יום אחד. שכך משמע, שמשמר יום אחד לששה ימים שעברו. וקשיא לחייא בר רב?!

ומתרצינן: לא כך היא משמעות הברייתא. אלא, הכי קאמר: משמר יום אחד, ומונה ששה.

ומקשינן: אי הכי, למה קתני משמר יום אחד לששה? והרי משמר יום אחד ומונה ששה — מיבעי ליה למימר?!

ועוד קשיא, מהא דתניא:

קרבן. ריטב"א.

4. היינו דלמונבו שגגת חומש הוי שגגה, כשגגת

היה מחלך בדרך או במדבר, ואינו יודע אימתי שבת — מונה ששה ומשמר יום אחד.

תיובתא דחייא בר רב?!

ומסקינן: תיובתא!

אמר רבא: בשאר הימים אסור לו לעשות מלאכתו כרגיל. אלא בכל יום ויום עושה לו מלאכה כדי פרנסתו בלבד משום פיקוח נפש, שהרי כל יום הוא בספק שמא הוא שבת.⁽⁵⁾ בר חוץ מההוא יומא שהוא משמר, שבו הוא שוכת ממלאכה לגמרי.

ותמהינן: וההוא יומא לימות מרעב?! שהרי אינו עושה בו אפילו כדי פרנסתו.

ומתריצין: דעביד מאתמול כדי שתי פרנסות.

ומקשינן: כיצד מותר לו לעשות ביום הקודם שתי פרנסות? ודלמא מאתמול שבת הוא, ונמצא שחילל שבת שלא לצורך פקוח נפש של אותו היום?!

אלא, כל יום ויום עושה לו כדי פרנסתו. ואפילו ההוא יומא שהוא משמר.⁽⁶⁾

וההוא יומא — במאי מינכר לה שהוא שבת?

בקידושא ואבדלתא! שמקדש ומבדיל באותו יום.

ותקנו חכמים כן לזכרון בעלמא, שיהיה לו יום אחד שונה משאר הימים כדי שלא תשתכח ממנו תורת שבת.⁽⁷⁾

אמר רבא: אם היה מכיר מקצת [נוסח אחר: סכום] היום שיצא בו. דהיינו שיוודע שהיום הוא יום השלישי או הרביעי ליציאתו, אבל אינו יודע באיזה יום יצא — עושה מלאכה כל אותו היום כולו. כלומר ביום השמיני ליציאתו [שהוא אותו היום בימי השבוע ליציאתו]. לפי שאותו יום ודאי אינו שבת, שהרי הוא לא יצא לדרך בשבת. וכן ביום החמשה עשר, וביום העשרים ושתיים ליציאתו, וכן לעולם.⁽⁸⁾

ומקשינן: פשיטא?!

נפש. אבל אם יעשה אפילו ביום אחד יותר מכדי פרנסתו הרי הוא מחלל שבת מספק. ביאור הלכה שם ד"ה מצומצמת.

7. רש"י. וכונתו לתרץ, איך התירו לו לברך ברכת קידוש והבדלה שהרי אינו אלא ספק שבת. שער הציון שם אות ב'.

והריטב"א כתב, שתיקנו לו יום אחד כדי שעל ידי זה ישים אל לבו, ויזכר איזה יום הוא שבת.

8. ובאותו יום יעשה כדי פרנסת שאר הימים. ריטב"א.

5. ואע"ג דרוב הימים הם ימי חול, זה מיקרי קבוע. דהא יום שבת מינכר לכל הוא. מגן אברהם או"ח סימן שמ"ד סק"א.

6. לכאורה קשה: למה לא נתיר לו שיעשה ביום אחד או בשני ימים בשבוע כדי פרנסת כל השבוע, וישבות אח"כ ממלאכה כל הימים ואז יהיה רוב הימים בלא מלאכה, וקרוב הדבר שהוא מקיים מצות שבת כדן תורה. וזה עדיף ממה שאמרו שעושה בכל יום מעט, שבכך הוא בודאי מחלל שבת.

ויש לומר, בזה שעושה בכל יום רק כדי פרנסתו, אינו מחלל שבת כלל, כיון שהוא פיקוח

ומתרגינים: מהו דתימא, כיון דבשבת לא נפיק לדרך, במעלי שבת בערב שבת נמי לא נפיק, מפני כבוד השבת.

והאי, אי נמי בחמשה בשבתא נפיק, שלכל היותר יצא ביום חמישי, אם כן לישתרי ליה למיעבד מלאכה תרי יומי, גם ביום התשיעי ליציאתו שודאי אינו שבת, שהרי לא יצא בערב שבת.

קא משמע לן: זימנין דמשכח שיירתא, ומקרי ונפיק אפילו בערב שבת. הילכך גם היום התשיעי הוא בספק שמא הוא שבת.

שנינו במשנה: הירודע עיקר שבת. והוינן בה מנחני מילי שלפעמים מביא חטאת אחת על כל השבתות, ולפעמים מביא חטאת על כל שבת ושבת?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: תרי קראי כתיבי.

א. "ושמרו בני ישראל את השבת", דמשמע שבת אחת.

ב. וכתוב "ואת שבתותי תשמורו", דמשמע שבתות הרבה.

הא כיצד יתיישבו שני המקראות הללו?

"ושמרו בני ישראל את השבת" — שמירה אחת לשבתות הרבה, שכל השבתות נחשבות לשבת אחת.

"ואת שבתותי תשמורו" — שמירה אחת לכל שבת ושבת, שכל שבת נחשבת בפני עצמה.

והיינו, שאין נחשב זה שחזור ושונה את מלאכתו בכל שבת כיון שנתעלם ממנו אימתי הוא יום השבת כ"העלם אחד" המחייב קרבן אחד בלבד.

כיון שעצם הידיעה על ימות החול שבין השבתות מחלקת את מעשיו בשתי השבתות לשתי העלמות שונות, המחייבות חטאות נפרדות.

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: אדרבה, איפכא מסתברא!

"ושמרו בני ישראל את השבת" — משמע שמירה אחת לשבת אחת בלבד. דהיינו, שמירה נפרדת לכל שבת ושבת. ומקרא זה מדבר באופן שכל שבת היא שגגה אחת.

"ואת שבתותי תשמורו" — משמע שמירה אחת לשבתות הרבה, שכולן נחשבות לשגגה אחת.

שנינו במשנה: הירודע שהוא שבת.

והוינן בה: מאי שנא רישא, הירודע עיקר א-ו שבת, שהוא שגגת שבת וזדון מלאכות, שאינו חייב אלא חטאת אחת על כל שבת.

ומאי שנא סיפא, הירודע שהוא שבת, שהוא